

Kommittémotion

Motion till riksdagen 2015/16:35

av Ali Esbati m.fl. (V)

Jämställdhet i arbetslivet

---

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning som analyserar förutsättningarna för en jämställdhetsmyndighet och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Medlingsinstitutets uppdrag bör förändras så att det tydligt framgår att industrins lönenormering inte ska tolkas så att aktiva insatser för att minska de strukturella löneskillnaderna mellan kvinno- och mansdominerade yrken omöjliggörs, och riksdagen tillkännager detta för regeringen.

2 Åtgärder mot könsdiskriminering i arbetslivet

De könsrelaterade löneskillnaderna är ett av de största strukturella problemen på den svenska arbetsmarknaden. Kvinnors genomsnittliga månadslön år 2014 var 86,8 procent av männens. Löneskillnaden mellan män och kvinnor, det s.k. rålönegapet, var således 13,2 procent (Medlingsinstitutet 2015: Rapport om löneskillnader 2014). I realiteten är dock skillnaden i löneinkomst mellan kvinnor och män betydligt större. Om man tar hänsyn till att kvinnor arbetar deltid i högre grad än män, och därmed inte har den lön de skulle ha haft om de hade arbetat heltid, är skillnaden i löneinkomst i stället 25 procent (SOU 2015:50). Det är en ohållbar situation som måste åtgärdas.

För Vänsterpartiet är ekonomisk jämställdhet en prioriterad fråga. Det finns inga enskilda åtgärder som enkelt kan fixa fram jämställdhet, men det finns samtidigt ett överflöd av kunskap och fakta om problemen vilka pekar fram mot behovet av handling på flera områden. I denna motion presenterar vi några förslag som, i tillägg till mer generella förslag i vår ekonomiska politik och vår arbetsmarknadspolitik, skulle spela

en roll i strävan efter jämställdhet i arbetslivet och en jämnare fördelning av arbete och inkomster mellan kvinnor och män.

2.1 Jämställdhetsmyndighet

1 januari 2009 införlivades Jämställdhetsombudsmannen (JämO) i den nya myndigheten Diskrimineringsombudsmannen (DO). Som många förutspådde har detta lett till en försvagning av det systematiska statliga jämställdhetsarbetet. DO har fått ägna sig åt enskilda diskrimineringsärenden med minskat fokus på jämställdhet som följd. Det förebyggande, förändringsinriktade och strukturella jämställdhetsarbetet har fått stå tillbaka.

År 2005 föreslog den jämställdhetspolitiska utredningen ”Makt att forma samhället och sitt eget liv – jämställdhetspolitiken mot nya mål” (SOU 2005:66) att en ny jämställdhetsmyndighet skulle inrättas. Liknande förslag hade framförts tidigare. Enligt utredningen skulle den föreslagna myndighetens uppgifter omfatta omvärldsbevakning, uppföljning och utvärdering, samordning och stöd samt kunskapsutveckling och information. Våren 2006 lade den dåvarande socialdemokratiska regeringen fram förslaget till riksdagen som beslutade om att inrätta en jämställdhetsmyndighet i enlighet med regeringens förslag (prop. 2005/06:155, betänkande 2005/06:AU11). Senare samma år tillträdde högerregeringen och beslutet genomfördes aldrig.

Behovet av en jämställdhetsmyndighet är i dag ännu större. Under högerregeringens åtta år vid makten försämrades jämställdheten. Inkomstklyftan mellan män och kvinnor ökade betydligt och det proaktiva förändringsinriktade jämställdhetsarbetet begränsades avsevärt. Från att ha varit världens mest jämställda land befinner vi oss nu på en fjärdeplats, efter våra nordiska grannländer Island, Finland och Norge (World Economic Forum: The Global Gender Gap Report 2014).

Sverige behöver en jämställdhetsmyndighet som, utifrån ett könsmaktsperspektiv, arbetar mot könsdiskriminering inom samhällets samtliga områden. Den nya jämställdhetsmyndigheten bör svara för kunskapsutveckling och kunskapsspridning, vara en mötesplats mellan forskning och praktik, ansvara för granskning av andra myndigheter samt ansvara för metodutveckling kring arbete mot könsdiskriminering i ett brett perspektiv. De erfarenheter och kunskaper som tidigare fanns hos JämO bör tas tillvara. Jämställdhetsmyndigheten bör vara närvarande inom alla samhällssektorer och påverka såväl statsförvaltningen som de kommunala organen, landstingen och den privata sektorn.

Vänsterpartiet har vid upprepade tillfällen motionerat om att inrätta en jämställdhetsmyndighet. Arbetsmarknadsutskottet har avslagit dessa motioner, senast med hänvisning till dels Diskrimineringsombudsmannens tillsynsverksamhet, dels den

pågående Jämställdhetsutredningen (dir. 2014:55). Utskottet har ansett att det saknas skäl att föregripa pågående utredningsarbete (2014/15:AU3).

Den ovannämnda utredningen ska redovisa sitt uppdrag den 30 september 2015. I skrivande stund är det oklart om utredningen de facto kommer att presentera något förslag om att inrätta en jämställdhetsmyndighet. Vi väljer därför att lägga fram vårt förslag på nytt.

För att åter sätta fokus på jämställdheten och kunna leverera konkreta resultat vill vi inrätta en jämställdhetsmyndighet med ansvar och mandat att understödja styrningen av Sverige mot jämställdhetspolitiska mål. Ett första steg bör vara att tillsätta en utredning som analyserar förutsättningarna för en jämställdhetsmyndighet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

2.2 Uppdrag till Medlingsinstitutet om jämställda löner

År 1960 enades arbetsmarknadens parter om att fasa ut de särskilda kvinnolönerna ur kollektivavtalen och i stället tillämpa likalönsprincipen. Drygt ett halvt sekel senare kan vi konstatera att löneskillnaden mellan kvinnor och män består. Skillnaden kan inte förklaras av utbildningsnivå – tvärtom har kvinnor i genomsnitt en högre utbildningsnivå än män. Huvudorsaken är i stället att arbetslivet är starkt könssegregerat och att de yrken och branscher som domineras av män tenderar att vara högre avlönade än de kvinnodominerade. Män befinner sig också oftare än kvinnor på positioner i arbetslivet som ger högre lön därför att de anses innebära mer ansvar. Slutligen drabbas kvinnor också av direkt lönediskriminering, dvs. får en lägre lön än sina manliga kollegor endast p.g.a. sitt kön.

Om de strukturella löneskillnaderna mellan kvinno- och mansdominerade yrken ska kunna åtgärdas måste lönerna i de kvinnodominerade branscherna tillåtas öka i en snabbare takt än i de mansdominerade. Lönerna på den svenska arbetsmarknaden sätts i avtalsförhandlingar mellan parterna. Vänsterpartiet står bakom och värnar kollektivavtalsmodellen och anser inte att staten ska lägga sig i vilka krav någondera part driver i avtalsförhandlingar. Däremot har staten, inom ramen för den svenska arbetsmarknadsmodellen, en roll att spela i lönebildningen genom Medlingsinstitutet.

Ett av Medlingsinstitutets uppdrag är att bidra till en väl fungerande lönebildning, där den konkurrensutsatta industrin sätter normen för löneökningstakten – det s.k. märket. Men myndigheten ska också verka för jämställda löner. Det är uppenbart att dessa mål i praktiken kommit att stå i motsättning till varandra. Märkets normerande roll gör att löneskillnaderna mellan traditionellt kvinnodominerade yrken och traditionellt mansdominerande yrkan inte bara befästs, utan också ökar.

Motsättningen blev tydlig i samband med avtalsrörelsen 2012 då Medlingsinstitutets generaldirektör tidigt slog fast att myndigheten inte skulle medverka till några avtal som översteg den löneökning på 2,6 procent som industriavtalet gav. Det var en tydlig signal till arbetsgivarna att de inte ens behövde förhandla om de jämställdhetsåtgärder som bland andra Handels, Kommunal och Hotell- och restaurangfacket begärt. Detta upprepades i avtalsrörelsen 2013 och kommer med all sannolikhet att återupprepas i den kommande avtalsrörelsen. Medlingsinstitutets tolkning av uppdraget innebär en stark signal till fackförbunden att det inte är någon idé att prioritera strukturell utjämning av löneskillnader mellan mans- och kvinnodominerade yrken.

Vänsterpartiet menar att begreppet ”väl fungerande lönebildning” per definition även bör omfatta en systematisk utjämning av de strukturella löneskillnaderna mellan kvinno- och mansdominerade yrken. Det skulle knappast innebära en mer omfattande statlig styrning av lönebildningen än nuvarande tolkning av begreppet, där industrinormens procenttal som tak för alla avtal bidrar till att upprätthålla strukturella löneskillnader.

Vänsterpartiet har tidigare motionerat om att Medlingsinstitutets uppdrag bör förändras och förtydligas i syfte att minska de strukturella löneskillnaderna mellan kvinno- och mansdominerade yrken. Arbetsmarknadsutskottet har avslagit dessa motioner, senast med hänvisning till dels regeringens nya uppdrag till Medlingsinstitutet, dels arbetet inom ramen för Delegationen för jämställdhet i arbetslivet (2014/15:AU3).

Vänsterpartiet välkomnar det uppdrag som regeringen gav Medlingsinstitutet i regleringsbrevet för budgetåret 2015. Uppdraget var tredelat och resultatet har redovisats av Medlingsinstitutet tidigare i år. Det första uppdraget var att granska kollektivavtalen ur jämställdhetssynpunkt. Granskningen visar att det genomgående i kollektivavtalen finns krav på saklighet i lönesättningen. Det andra uppdraget var att studera relativlöneförändringar mellan 2008 och 2013. Resultatet visar på förändringar i både lönenivå och på skillnader i löneökningstakt. Det tredje uppdraget var att granska om valet av avtalskonstruktion, som till exempel om lönebildningen sker centralt eller lokalt, har påverkat löneskillnaderna mellan kvinnor och män. Rapporten ger vid handen att avtalskonstruktionen inte verkar vara avgörande för löneutvecklingen (Medlingsinstitutet 2015: Lönebildning och jämställdhet).

Vänsterpartiet välkomnar även det förslag som Delegationen för jämställdhet i arbetslivet lagt fram i sitt slutbetänkande: att Medlingsinstitutet ges i uppdrag att tillsammans med arbetsmarknadens parter se över och utveckla riktlinjerna för insamling av könsuppdelad information till den officiella lönestatistiken (SOU 2015:50).

Vi menar dock att detta inte är tillräckligt. Medlingsinstitutets uppdrag behöver därför förändras så att det tydligt framgår att industrins lönenormering inte ska tolkas så att aktiva insatser för att minska de strukturella löneskillnaderna mellan kvinno- och mansdominerade yrken omöjliggörs. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Ali Esbati (V)

Ulla Andersson (V)

Christina Höj Larsen (V)

Wiwi-Anne Johansson (V)

Daniel Riazat (V)

Daniel Sestrajcic (V)